

ПРОГРАМА

для загальноосвітніх навчальних закладів

ПРАВознавство

**Суспільно-гуманітарний напрям, правовий профіль
10 -11 класи**

Профільний рівень

(Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 14.07.2016 №826)

Київ 2016

Пояснювальна записка

Процес розбудови правової держави, заснованої на верховенстві права та пріоритеті прав і свобод людини, формування громадянського суспільства в Україні потребує виховання компетентних, відповідальних, свідомих громадян. Школа має дати молоді не тільки правові знання, а й сформувані вміння, навички, життєву позицію, компетентність, яких потребує демократичне громадянське суспільство. Завдяки новим підходам до змісту освіти та комунікації між вчителем і учнями в навчальному процесі, за умов спеціально спрямованої системи навчально-виховної роботи школа повинна перетворитись у зразок демократичного правового простору.

Реформування й удосконалення системи державних органів, що відбувається на сучасному етапі, спрямоване на дотримання принципів верховенства права, поділу влади, відповідальності держави перед людиною і громадянином за свою діяльність. Політичні і економічні зміни та процеси у житті держави зумовлюють переоцінку шкали пріоритетів та цінностей у суспільному світосприйнятті. На перший план висувуються такі цінності як людина, її права та внутрішній (духовний світ). Важливу роль у такій трансформації суспільства відіграє, насамперед, юридична освіта, яка формує правову культуру та свідомість людей, перетворюючи ідеали добра, законності та справедливості в мотиваційні чинники їхньої поведінки. Висока якість юридичної освіти є не лише основою якісної юридичної професії, а й передумовою ефективного захисту прав людини в будь-якій сфері.

Зміст навчальної програми курсу «Правознавство» для профільних класів значною мірою орієнтований саме на реалізацію цих завдань. Програма «Правознавство» (профільний рівень) укладено з огляду на цілі, вимоги і зміст навчання правознавства, визначені Державним стандартом базової та повної середньої освіти (освітня галузь «Суспільствознавство»). Курс призначений учням 10-11-их класів суспільно-гуманітарного профілю загальноосвітніх навчальних закладів. Він сприяє поглибленню знань учнів з однієї з найважливіших для життя в демократичному суспільстві наук – правової.

Мета курсу «Правознавство» – формування в учнів розуміння права як відкритої системи, що базується на невід’ємності суспільства від держави, законів від повсякденного життя. Право представлене в курсі елементом цілісного світу, що складається з норм права, інститутів права та галузей права, які реалізуються в більшості через правовідносини. Курс спрямований на розвиток правової предметної й суспільствознавчої галузевої компетентностей старшокласників, їхніх умінь, навичок та ціннісних орієнтирів.

Завдання курсу, що забезпечують реалізацію мети, передбачають:

- засвоєння учнями знань про державу і право в певній системі;
- усвідомлення тісного зв’язку між правовими знаннями і суспільними відносинами, розуміння системи загальнолюдських принципів і цінностей, відображених у Конституції та законах України, правової системи в цілому;
- формування в учнів цінностей права, свободи, рівності, справедливості поваги до людської гідності, прав людини;

- розвиток в учнів правової культури, терпимості й толерантності щодо інших людей.

Курс сприятиме розвитку в учнів умінь та навичок:

- вільно оперувати в усній та письмовій мові основними поняттями правової науки;
- опанувати способами самостійного отримання та обробки різнобічної правової інформації з різних джерел;
- орієнтуватися в системі законодавства, вміти використовувати нормативно-правові акти, пояснювати зміст юридичного документа та шляхи його застосування;
- використовувати знання з правознавства для аналізу й розв’язання правових ситуацій;
- міркувати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати, спостерігати, критично мислити, аргументувати свою позицію, визначати та обирати альтернативне рішення і підходи, спілкуватися в малих та великих групах;
- захищати свої права та права інших, застосовуючи правові знання й вміння.

Курс передбачає поглиблене вивчення учнями тем у порівнянні з рівнем стандарту протягом двох років навчання (3 години на тиждень). Він структурований за такими загальними змістовно-тематичними блоками: блок I «Основи теорії держави і права України»; блок II «Основи публічного права»; блок III «Основи приватного права». Курс уналежнює основні питання теорії держави і права, галузей права України з урахуванням змін в поточному законодавстві.

Зміст програми

10 КЛАС		
Блок I. ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА (57 год.)		
Тема, розподіл годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Вступ (1 год.)		
Вступ (1 год.)	Мета, завдання й особливості курсу. Як працювати на уроках і вдома. Навчальна й довідкова література.	Учень/учениця: <i>називає</i> основні завдання курсу; <i>висловлює власні очікування</i> від вивчення курсу правознавства.
Розділ 1. Держава (23 год.)		
Тема 1. Виникнення держави і права (2 год.)	Влада і суспільство у додержавний період. Причини виникнення держави і права. Теорії походження держави і права. Шляхи походження держави та права. Історичні типи держав.	Учень/учениця: <i>називає</i> основні ознаки влади і суспільства у додержавний період, причини виникнення держави і права, історичні типи держав, інститути врегулювання суспільних відносин у додержавний період; <i>застосовує поняття та терміни:</i> , суспільство, влада; <i>характеризує й порівнює</i> основні теорії та шляхи походження держави і права; <i>оцінює</i> значення виникнення держави як соціальної інституції.
Тема 2. Поняття, ознаки, сутність	Поняття та ознаки держави. Сутність держави.	Учень/учениця: <i>називає</i> основні ознаки держави, види

<p>держави (4 год.)</p>	<p>Суверенітет та його види. Поняття та види функцій держави. Форми реалізації функцій держави. Методи здійснення функцій держави. Правова держава. Громадянське суспільство.</p>	<p>функцій держави; застосовує поняття та терміни: держава, суверенітет, функції держави, правова держава, громадянське суспільство; описує форми реалізації та методи здійснення функцій держави; визначає соціальну сутність держави; характеризує правову державу.</p>
<p>Тема 3. Державний лад (4 год.)</p>	<p>Поняття державного ладу. Форма державного правління. Монархія та її види. Республіка та її види. Форма державного (територіального) устрою. Унітарна держава. Автономія. Складна держава. Федерація та її види. Імперія (метрополія, колонія). Конфедерація. Форма державно-політичного режиму. Демократичний політичний режим. Недемократичний політичний режим. Перехідні режими.</p>	<p>Учень/учениця: називає види форм правління, територіального устрою, політичного режиму; застосовує поняття та терміни: державний лад, монархія, республіка, унітарна держава, федерація, імперія, конфедерація, тоталітаризм, авторитаризм, метрополія, колонія; описує форми державного правління, територіального устрою, політичного режиму; порівнює федерацію й конфедерацію, демократичний та недемократичний державно-правові режими; характеризує демократичну державу.</p>
<p>Практичне заняття: Порівняльна характеристика державного ладу різних країн (1 год.)</p>		
<p>Тема 4. Народовладдя (4 год.)</p>	<p>Поняття народовладдя та народного волевиявлення. Безпосередня та представницька демократія. Поняття і види виборів. Виборче право. Активне і пасивне виборче право. Принципи виборчого права. Електорат. Абсентеїзм. Виборчі цензи. Прямі та непрямі вибори. Поняття та види виборчих систем. Мажоритарна система та її види. Пропорційна виборча система та її види. Змішана виборча система та її види. Імперативний мандат. Вільний мандат. Види виборів за територією, за об'єктом, за часом проведення, за правовими наслідками. Виборчий процес. Одномандатний та багатомандатний виборчий округи. Поняття і види референдумів. Плебісцит. Порядок призначення та проведення референдуму.</p>	<p>Учень/учениця: називає форми демократії, види виборів, види виборчих систем, види референдумів застосовує поняття та терміни: народовладдя, вибори, виборче право, референдум, абсентеїзм; розрізняє активне і пасивне виборче право; описує виборчий процес та його стадії; порядок призначення та проведення референдумів; порівнює мажоритарну та пропорційну виборчі системи характеризує принципи виборчого права, види виборів та референдумів; висловлює судження щодо народного волевиявлення як основного принципу демократії.</p>
<p>Тема 5. Органи державної влади та місцевого самоврядування (4 год.)</p>	<p>Державна влада та її ознаки. Державний апарат. Державний орган. Класифікація органів держави. Законодавча влада: поняття, завдання. Парламент. Бікамералізм. Омбудсман. Виконавча влада: поняття, завдання. Органи виконавчої влади (глава держави, монарх, президент, уряд). Англосаксонська та</p>	<p>Учень/учениця: називає органи законодавчої, виконавчої, судової влади, правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування; застосовує поняття та терміни: державний апарат, державний орган, парламент, уряд, суд, місцевого самоврядування, імпічмент; описує ознаки державного органу, основні завдання органів законодавчої,</p>

	<p>континентальна системи урядів. Центральні органи виконавчої влади. Міністерство. Імпічмент.</p> <p>Місцеве самоврядування (місцеве самоуправління). Континентальна, англосаксонська та радянська моделі місцевого самоврядування.</p> <p>Судова влада: поняття, завдання. Суд. Юрисдикція судів. Інстанція суду. Конституційний суд. Суд присяжних. Апеляція. Касація.</p> <p>Правоохоронні органи: поняття, основні напрямки діяльності.</p>	<p>виконавчої та судової влади, конституційного суду, місцевого самоврядування; правоохоронні органи та їх завдання; повноваження суддів, суду присяжних;</p> <p>пояснює, що таке юрисдикція судів;</p> <p>розрізняє ратифікацію й денонсацію, апеляцію і касацію;</p> <p>характеризує й порівнює органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування; моделі місцевого самоврядування.</p>
<p>Тема 6. Держава, особа, суспільство (2 год.)</p>	<p>Співвідношення держави, особи, суспільства.</p> <p>Людина. Індивід. Особа. Фізична особа. Юридична особа.</p> <p>Громадянство: поняття, підстави набуття і припинення.</p> <p>Іноземці, апатриди, біпатриди.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>називає підстави набуття і припинення громадянства;</p> <p>застосовує поняття та терміни: людина, індивід, особа, громадянство, іноземець, апатрид, біпатрид;</p> <p>порівнює правовий статус громадянина, іноземця, особи без громадянства;</p> <p>розрізняє фізичну і юридичну особу;</p> <p>характеризує співвідношення держави, особи, суспільства.</p>
<p>Практичне заняття: Право на громадянство (1 год.)</p>		
<p>Урок повторення й узагальнення (1 год.)</p>		
<p>Розділ 2. Право (33 год.)</p>		
<p>Тема 1. Право як особливий вид соціальних норм (3 год.)</p>	<p>Система соціальних норм. Місце і роль права в цій системі.</p> <p>Поняття права. Ознаки права. Об'єктивне та суб'єктивне право. Функції права та їх види.</p> <p>Основоположні принципи права (справедливості, рівності, свободи, гуманізму). Загальні принципи права (пропорційності, правової визначеності, розумності, добросовісності).</p> <p>Реалізація норм права.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>називає ознаки та види соціальних норм, основні ознаки права;</p> <p>застосовує поняття та терміни: соціальні норми, право, функції права;</p> <p>описує види соціальних норм, принципи права;</p> <p>характеризує право як особливий вид соціальних норм;</p> <p>порівнює об'єктивне і суб'єктивне право;</p> <p>визначає способи реалізації норм права.</p>
<p>Тема 2. Система права (3 год.)</p>	<p>Поняття системи права як внутрішньої його організації. Правова система, правові сім'ї.</p> <p>Норма права та її структура. Види правових норм.</p> <p>Поняття предмету і методу правового регулювання. Правовий інститут та його види.</p> <p>Галузь права. Публічне право. Приватне право.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>називає види правових систем і правових сімей, елементи системи права;</p> <p>застосовує поняття та терміни: норма права, правовий інститут, галузь права; система права;</p> <p>описує структуру правової норми, види правових норм, правові сім'ї;</p> <p>характеризує предмет і метод правового регулювання; основні галузі права України;</p> <p>порівнює публічне і приватне право.</p>
<p>Тема 3. Форми права. Джерела права (2 год.)</p>	<p>Форми права. Джерела права.</p> <p>Правовий звичай. Релігійно-правові норми. Правовий прецедент. Нормативний договір. Нормативно-правовий акт. Міжнародно-правовий акт. Міжнародний договір.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>називає форми права; види нормативно-правових актів;</p> <p>застосовує поняття та терміни: правовий звичай, нормативно-правовий акт, нормативний договір, міжнародний</p>

		<p>договір, правовий прецедент; порівнює нормативно-правовий акт і нормативно-правовий договір; правовий прецедент і правовий звичай; характеризує джерела права.</p>
Практичне заняття: Особливості норм права (1 год.)		
<p>Тема 4. Законодавство (3 год.)</p>	<p>Поняття законодавства. Право і законодавство. Система законодавства. Структура законодавства та її види. Нормативний припис. Індивідуальний припис. Нормативний інститут. Галузь законодавства.</p> <p>Види нормативних актів. Дія нормативних актів у часі, просторі та щодо кола осіб. Індивідуальний акт.</p> <p>Закон: поняття та види. Конституція: ознаки та види. Підзаконні нормативно-правові акти та їх види.</p>	<p>Учень/учениця: називає види структури законодавства; види нормативно-правових актів; види законів та підзаконних нормативно-правових актів; застосовує поняття та терміни: законодавство, закон, підзаконний нормативно-правовий акт, конституція; описує структуру законодавства; ознаки конституції; розрізняє право і законодавство види конституцій; порівнює закон і підзаконний нормативно-правовий акт; нормативно-правовий акт та індивідуальний акт..</p>
<p>Тема 5. Правотворення. Систематизація законодавства (3 год.)</p>	<p>Правотворчість як процес організації права. Етапи правотворчої діяльності.</p> <p>Правозастосування. Правозастосовний акт. Тлумачення норм права. Способи тлумачення правових норм.</p> <p>Поняття систематизації законодавства. Інкорпорація та її види. Консолідація. Кодифікація та її види. Кодекси, статuti та положення.</p>	<p>Учень/учениця: називає види реалізації норм права; види систематизації законодавства; застосовує поняття та терміни: правозастосування, тлумачення норм права; інкорпорація, кодифікація, консолідація; описує способи тлумачення правових норм; характеризує етапи правотворчої діяльності; порівнює інкорпорацію і кодифікацію.</p>
Урок повторення й узагальнення (1 год.)		
<p>Тема 6. Правовідносини (3 год.)</p>	<p>Поняття та ознаки правовідносин. Види правовідносин.</p> <p>Структура правовідносин. Суб'єкти правовідносин. Об'єкти правовідносин. Зміст правовідносин.</p> <p>Юридичні факти та їх види. Правоздатність. Дієздатність. Деліктоздатність.</p>	<p>Учень/учениця: називає ознаки правовідносин; застосовує поняття та терміни: правовідносини, юридичні факти, правоздатність, дієздатність, деліктоздатність; описує структуру правовідносин, види юридичних фактів; характеризує суб'єкти і об'єкти правовідносин; зміст правовідносин; порівнює правоздатність і дієздатність фізичних та юридичних осіб; застосовує знання з теми для розв'язання правових ситуацій.</p>
<p>Тема 7. Правомірна поведінка і правопорушення (5 год.)</p>	<p>Поняття поведінки. Суспільно корисна і суспільно шкідлива поведінка. Правова поведінка, її види. Правомірна поведінка. Протиправна поведінка.</p> <p>Поняття, ознаки правопорушення. Склад правопорушення. Вина. Прямий та непрямий умисел. Необережність. Мотив, мета правопорушення.</p>	<p>Учень/учениця: називає ознаки правомірної поведінки; ознаки правопорушення; види правопорушень; застосовує поняття та терміни: правопорушення, вина та підкріплює прикладами; описує суспільно корисну і суспільно шкідливу поведінку; розрізняє правомірну, протиправну й</p>

		індиферентну до права поведінку; <i>характеризує</i> форми вини, склад правопорушення; <i>застосовує знання з теми</i> для розв'язання правових ситуацій.
Тема 8. Юридична відповідальність (4 год.)	Відповідальність особи: перспективна і ретроспективна. Поняття, підстави, принципи, цілі й функції юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності. Обставини, що виключають юридичну відповідальність. Презумпція невинуватості.	Учень/учениця: <i>називає</i> принципи і функції юридичної відповідальності; види юридичної відповідальності; обставини, що виключають юридичну відповідальність; <i>застосовує поняття та терміни:</i> юридична відповідальність, презумпція невинуватості; <i>описує</i> види юридичної відповідальності та підкріплює прикладами; <i>розрізняє</i> перспективну і ретроспективну відповідальність; <i>характеризує</i> цілі юридичної відповідальності; підстави юридичної відповідальності; <i>оцінює</i> важливість принципу презумпції невинуватості; <i>застосовує знання з теми</i> для розв'язання правових ситуацій.
Практичні заняття (2 год.): Розв'язання правових ситуацій з тем №№6-8.		
Тема 9. Законність і правопорядок (1 год.)	Поняття законності. Суспільний порядок. Публічний порядок. Правопорядок. Гарантії законності.	Учень/учениця: <i>називає</i> ознаки правопорядку; <i>застосовує поняття та терміни:</i> законність, публічний порядок, правопорядок; <i>описує</i> гарантії законності; <i>характеризує</i> зв'язок між законністю і правопорядком.
Тема 10. Правосвідомість (1 год.)	Правосвідомість. Правова ідеологія. Правова психологія. Правова культура.	Учень/учениця: <i>застосовує поняття та терміни:</i> правова ідеологія, правова психологія, правова культура; <i>розрізняє</i> правову ідеологію і правову психологію; <i>описує</i> структуру правосвідомості; <i>висловлює судження</i> щодо умов формування правової культури особи.
Урок повторення й узагальнення (1 год.)		
Блок II. ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ		
Розділ 1. Конституційне право України (44 год.)		
Тема 1. Поняття конституційного права України (2 год.)	Загальна характеристика конституційного права України. Предмет, метод і джерела конституційного права. Конституційно-правові відносини та їх види. Суб'єкти конституційно-правових відносин. Конституційно-правові норми та їх особливості. Загальна характеристика Конституції України. Декларація про	Учень/учениця: <i>називає</i> предмет галузі, суб'єкти конституційно-правових відносин, метод конституційно-правового регулювання, джерела конституційного права; <i>застосовує поняття та терміни:</i> конституція, правонаступництво; <i>описує</i> структуру Конституції України; <i>аналізує</i> Декларацію про державний

	державний суверенітет України. Акт проголошення незалежності України. Правонаступництво України.	суверенітет України та Акт проголошення незалежності України; оцінює Конституцію як своєрідний суспільний договір.
Тема 2. Загальні засади конституційного ладу України (3 год.)	Форма правління, форма територіального устрою та політичного режиму України. Національні меншини. Законодавство про мови. Державна символіка. Державний Прапор. Державний Герб. Державний Гімн.	Учень/учениця: застосовує поняття та терміни: державні символи; державна мова; національні меншини; описує форму правління, територіального устрою та політичного режиму України, державні символи України; визначає статус державної мови.
Тема 3. Громадянство України (1 год.)	Поняття громадянства. Підстави набуття громадянства України. Умови прийняття до громадянства. Підстави припинення громадянства України. Органи, що вирішують питання громадянства.	Учень/учениця: називає умови прийняття до громадянства України; органи, що вирішують питання громадянства;; застосовує поняття та терміни: громадянство, громадянин, іноземець, особа без громадянства; описує підстави набуття і припинення громадянства України; порівнює вихід з громадянства і втрату громадянства; прийняття до громадянства та поновлення у громадянстві.
Тема 4. Міжнародне право прав людини (4 год.)	Історія розвитку міжнародного права прав людини. Міжнародні стандарти у галузі прав людини: поняття, акти, що їх закріплюють. Основоположні права та свободи людини. Покоління прав людини. Гарантії та механізми захисту прав і свобод людини: поняття і види. Загальна декларація прав людини. Міжнародні договори з прав людини. Міжамериканська та європейська системи захисту прав людини. Міжнародний моніторинг здійснення та забезпечення прав людини. Система міжнародного захисту прав людини.	Учень/учениця: описує історію розвитку міжнародного права прав людини, теорію поколінь прав людини, нормативні документи, що закріплюють права людини, міжнародний моніторинг здійснення та забезпечення прав людини, систему міжнародного захисту прав людини; характеризує міжнародні стандарти прав людини; міжамериканську та європейську системи захисту прав людини та підкріплює прикладами; оцінює значення для особи існування системи міжнародного захисту прав людини.
Тема 5. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина (7 год.)	Поняття конституційних прав і свобод людини і громадянина. Гарантії конституційних прав і свобод. Особисті (громадянські) права і свободи. Право на свободу світогляду і віросповідання. Політичні права і свободи. Право на свободу об'єднання у політичні партії і громадські організації. Економічні права і свободи. Соціальні права і свободи. Право на соціальний захист. Право на працю. Культурні (духовні) права і свободи. Право на освіту. Конституційні обов'язки громадян України.	Учень/учениця: застосовує поняття та терміни: основоположні права і свободи людини; обов'язки громадян України; правовий статус та підкріплює прикладами; описує види прав і свобод людини та громадянина, правовий статус іноземців, біженців та тимчасово переміщених осіб, порядок проходження військової служби; аналізує статті II розділу Конституції України; визначає права і свободи людини і громадянина в умовах надзвичайного і воєнного станів;

	<p>Військовий обов'язок громадян. Військова служба. Альтернативна (невійськова служба).</p> <p>Права і обов'язки громадян в умовах надзвичайного та воєнного станів.</p> <p>Правовий статус іноземців, біженців та тимчасово переміщених осіб в Україні.</p>	<p><i>характеризує</i> особисті, політичні, економічні, соціальні й культурні права і свободи людини і громадянина;</p> <p><i>оцінює</i> права і свободи людини як загальнолюдську цінність.</p>
<p>Практичні заняття (5 год.):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Міжнародні гарантії прав людини на свободу світогляду та віросповідання. 2. Міжнародні гарантії прав людини на мир, здоров'я та безпечне довкілля. 3. Міжнародні гарантії прав дитини. 4. Застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних прав і практики Європейського суду з прав людини в Україні. 5. Запобігання та протидія корупції. 		
<p>Урок повторення й узагальнення (1 год.)</p>		
<p>Тема 6. Народовладдя України (2 год.)</p>	<p>6. Народне волевиявлення. Референдум: види, порядок призначення (проголошення) та проведення.</p> <p>Загальна характеристика виборчої системи України. Види виборчих систем. Види виборів. Виборчий процес.</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> види референдумів, види виборчих систем, види виборів, суб'єктів виборчого процесу; <i>застосовує поняття та терміни:</i> референдум, вибори; <i>описує</i> процедуру призначення / проголошення референдуму; виборчий процес; <i>порівнює</i> види виборчих систем; <i>аналізує</i> статті III розділу Конституції України; положення виборчого законодавства.</p>
<p>Тема 7. Законодавча влада України (3 год.)</p>	<p>Верховна Рада України: правовий статус, повноваження та структура. Порядок роботи Верховної Ради України.</p> <p>Правовий статус народних депутатів. Вибори народних депутатів України: система, види, організація та проведення. Законодавчий процес та його стадії.</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> повноваження Верховної Ради України; <i>застосовує поняття та терміни:</i> законодавчий процес; <i>описує</i> статус, структуру, порядок роботи Верховної Ради України; стадії законодавчого процесу; процедуру виборів народних депутатів України; <i>аналізує</i> статті IV розділу Конституції України; <i>характеризує</i> правовий статус народного депутата України.</p>
<p>Тема 8. Президент України (2 год.)</p>	<p>Президент України: правовий статус і повноваження. Вибори Президента України: види, організація, проведення. Порядок вступу на посаду. Нормативно-правові акти Президента України. Припинення повноважень Президента України. Усунення з поста в порядку імпічменту.</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> вимоги до кандидата на пост Президента України; підстави дострокового припинення повноважень Президента України; нормативно-правові акти Президента України; <i>застосовує поняття</i> Президент України; <i>описує</i> правовий статус Президента України; повноваження Президента України; процедуру імпічменту; <i>аналізує</i> статті V розділу Конституції</p>

<p>Тема 9. Виконавча влада України (2 год.)</p>	<p>Кабінет Міністрів України: склад, порядок призначення, повноваження. Повноваження Прем'єр-Міністра. Центральні органи виконавчої влади. Місцеві органи виконавчої влади.</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> склад Кабінету Міністрів України; центральні і місцеві органи виконавчої влади; <i>застосовує поняття та терміни:</i> Кабінет міністрів України; Прем'єр - Міністр України; міністерство; місцеві державні адміністрації; <i>описує</i> правовий статус Кабінету Міністрів України; процедуру призначення Прем'єр-Міністра України; підстави припинення повноважень Кабінету Міністрів України; <i>аналізує</i> статті VI розділу Конституції України; <i>характеризує</i> повноваження Кабінету Міністрів України; повноваження місцевих органів виконавчої влади.</p>
--	---	--

		України.
--	--	----------

<p>Тема 10. Місцеве самоврядування в Україні (2 год.)</p>	<p>Поняття, принципи, система місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування.</p> <p>Матеріальна основа органів місцевого самоврядування.</p> <p>Правовий статус депутатів місцевих рад. Сільський, селищний, міський голова.</p> <p>Вибори органів місцевого самоврядування: організація, порядок проведення і види.</p>	<p>Учень/учениця: називає органи місцевого самоврядування в Україні; застосовує поняття та терміни: міське самоврядування; територіальна громада; сільська, селищна, міська рада; сільський, селищний, міський голова; органи самоорганізації населення; описує повноваження органів місцевого самоврядування; процедуру виборів органів місцевого самоврядування; характеризує правовий статус депутатів місцевих рад та сільського, селищного, міського голови; оцінює значення місцевого самоврядування в Україні.</p>
<p>Практичне заняття: Вибори до органів місцевого самоврядування (1 год.)</p>		
<p>Тема 11. Судова влада в Україні (3 год.)</p>	<p>Правосуддя. Принципи судустрою в Україні.</p> <p>Статус суддів, народних засідателів і присяжних.</p> <p>Конституційний суд України: формування, склад, повноваження. Конституційне подання. Конституційне звернення.</p> <p>Система судів загальної юрисдикції: структура, повноваження. Місцеві суди. Спеціалізовані суди. Апеляційні суди. Верховний Суд України.</p> <p>Засади судочинства та етапи судового процесу.</p> <p>Право на справедливий суд.</p>	<p>Учень/учениця: називає принципи судустрою в Україні; застосовувати поняття та терміни: правосуддя, судустрой, судочинство; описує систему судів загальної юрисдикції; повноваження Конституційного Суду України; аналізує статті VIII, XII розділів Конституції України, положення законодавства з судустрою; розрізняє правосуддя і судочинство; конституційне подання і конституційне звернення; характеризує статус суддів, засади судочинства.</p>
<p>Тема 12. Правоохоронні органи України та адвокатура (4 год.)</p>	<p>Прокуратура: система та повноваження.</p> <p>Національна поліція. Служба безпеки України: завдання, система, обов'язки, права.</p> <p>Адвокатура України. Вимоги до адвоката. Права та обов'язки адвоката. Види адвокатської діяльності.</p> <p>Органи юстиції: завдання та повноваження.</p> <p>Нотаріат. Права та обов'язки нотаріуса. Нотаріальні дії.</p>	<p>Учень/учениця: називає правоохоронні органи України; застосовує поняття та терміни: прокуратура України, СБУ, національна поліція, адвокатура, нотаріат; описує завдання прокуратури України, СБУ; національної поліції, вимоги до адвоката, нотаріальні дії; аналізує статті VII розділу Конституції України, положення законодавства щодо правоохоронних органів.</p>
<p>Практичне заняття: Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини (1 год.)</p>		
<p>Урок повторення й узагальнення (1 год.)</p>		
<p>Підсумкове узагальнення (2 год.)</p>		
<p>Резерв (2 год.)</p>		

11 КЛАС		
Блок II. ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ (36 год.)		
Назва теми, розподіл годин за навчальними темами	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Розділ 2. Адміністративне право України (9 год.)		
Тема 1. Загальна характеристика адміністративного права України (2 год.)	<p>Поняття адміністративного права. Джерела адміністративного права. Адміністративні правовідносини. Суб'єкти адміністративних правовідносин. Публічна адміністрація. Співвідношення переконання й примусу в адміністративному праві. Заходи адміністративного примусу.</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> джерела адміністративного права; суб'єктів адміністративних правовідносин; заходи адміністративного примусу; застосовує поняття та терміни: адміністративні правовідносини; адміністративне право, публічна адміністрація; <i>описує</i> предмет і метод правового регулювання галузі; <i>визначає</i> співвідношення переконання й примусу в адміністративному праві. <i>оцінює</i> позитивні можливості адміністративного права в управлінських правовідносинах.</p>
Тема 2. Державна служба (1 год.)	<p>Поняття державної служби. Право громадян на проходження державної служби. Права та обов'язки державних службовців.</p>	<p>Учень/учениця: застосовує поняття та терміни: державна служба; <i>визначає</i> зміст права громадян на проходження державної служби; <i>характеризує</i> права і обов'язки державних службовців; <i>оцінює</i> значення права громадян на участь в державному управлінні.</p>
Тема 3. Адміністративне правопорушення (проступок) (1 год.)	<p>Поняття, ознаки адміністративного правопорушення. Склад адміністративного правопорушення. Види адміністративних правопорушень.</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> ознаки адміністративного правопорушення; застосовує поняття адміністративне правопорушення; <i>характеризує</i> види адміністративних правопорушень; застосовує знання з теми для аналізу правових ситуацій.</p>
Тема 4. Адміністративна відповідальність (1 год.)	<p>Поняття адміністративної відповідальності та її особливості. Підстави адміністративної відповідальності. Адміністративне стягнення: поняття й види.</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> види адміністративних стягнень; застосовує поняття та терміни: адміністративна відповідальність, адміністративне стягнення; <i>характеризує</i> адміністративні стягнення, підстави адміністративної відповідальності; застосовує знання з теми для аналізу правових ситуацій.</p>
Тема 5. Адміністративне Провадження.	<p>Здійснення адміністративного провадження в адміністративному порядку, судовому порядку,</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> учасників та етапи адміністративного судочинства; види</p>

<p>Адміністративний процес (2 год.)</p>	<p>громадськими органами. Види адміністративного провадження. Стадії адміністративного процесу. Адміністративне судочинство. Адміністративні суди. Підсудність справ. Провадження у справах за пропозиціями, заявами та скаргами громадян.</p>	<p>адміністративного провадження; стадії адміністративного процесу; застосовує поняття та терміни: адміністративне провадження; адміністративне судочинство; адміністративний суд; описує провадження у справах за пропозиціями, заявами та скаргами громадян; характеризує етапи адміністративного судочинства; застосовує знання з теми для аналізу правових ситуацій.</p>
<p>Практичні заняття (2 год.): 1. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх. 2. Звернення громадян.</p>		
<p align="center">Розділ 3. Фінансове право України (5 год.)</p>		
<p>Тема 6. Загальна характеристика фінансового права України. Бюджетне право України (1 год.)</p>	<p>Предмет фінансового права. Фінансові правовідносини. Суб'єкти та об'єкти фінансових правовідносин. Бюджет. Бюджетна система України. Бюджетний процес. Державний бюджет України. Доходи та видатки Державного бюджету України.</p>	<p>Учень/учениця: називає суб'єкти та об'єкти фінансових правовідносин; етапи бюджетного процесу; застосовує поняття та терміни: фінансове право; бюджетна система; державний бюджет; доходи; видатки; описує фінансові правовідносини; бюджетну систему України; характеризує предмет і метод правового регулювання галузі; бюджетний процес; доходи та видатки державного бюджету.</p>
<p>Тема 7. Податкова система України (3 год.)</p>	<p>Поняття та принципи системи оподаткування. Платники податків і зборів. Об'єкти оподаткування. Обов'язки та права платників податків і зборів. Податок. Збір. Мито. Ознаки податку. Функції податків. Види податків. Загальнодержавні податки та збори. Місцеві податки та збори. Податки з фізичних та юридичних осіб. Податок з доходів фізичних осіб. Державний реєстр фізичних осіб. Податкова політика щодо малого підприємництва. Спрощене оподаткування. Фіксований податок. Єдиний податок. Відповідальність за порушення податкового законодавства. Кримінальна відповідальність за умисне ухилення від сплати податків, зборів та інших платежів.</p>	<p>Учень/учениця: називає принципи системи оподаткування; об'єкти, суб'єкти оподаткування; види юридичної відповідальності за порушення податкового законодавства; застосовує поняття та терміни: система оподаткування; податки; збори; мито; державний реєстр фізичних осіб; розрізняє та підкріплює прикладами загальнодержавні і місцеві податки; податки з фізичних і юридичних осіб; податок з доходів фізичних осіб; описує відповідальність за порушення податкового законодавства; аналізує правові ситуації, використовуючи положення податкового законодавства.</p>
<p>Тема 8. Законодавство про банки та банківську діяльність (1 год.)</p>	<p>Банківська система України. Національний банк України (НБУ). Поняття банку. Порядок створення банків в Україні. Банківські операції та угоди. Обмеження щодо діяльності банків. Банківська таємниця. Заходи впливу, що застосовуються до</p>	<p>Учень/учениця: називає види банків в Україні; застосовує поняття та терміни: банк; НБУ; банківська ліцензія; банківська таємниця; описує банківську систему України; порядок створення банків в Україні;</p>

	банків у разі порушення ними законодавства.	основні банківські операції.
Розділ 4. Екологічне законодавство (4 год.)		
Тема 9. Загальна характеристика екологічного законодавства України (3 год.)	<p>Принципи охорони навколишнього природного середовища. Об'єкти правової охорони навколишнього природного середовища. Екологічні права та обов'язки громадян. Природокористування. Принципи природокористування. Види природокористування. Загальне та спеціальне природокористування. Екологічна експертиза. Державна екологічна експертиза. Громадська екологічна експертиза. Червона книга України. Відповідальність за шкоду, завдану об'єктам тваринного і рослинного світу, занесеним до Червоної книги України.</p>	<p>Учень/учениця: називає принципи охорони навколишнього природного середовища; об'єкти правової охорони навколишнього природного середовища; застосовує поняття та терміни: природне середовище; природокористування; екологічна експертиза; Червона книга України; описує екологічні права та обов'язки громадян; аналізує положення екологічного законодавства; порівнює загальне і спеціальне природокористування; державну і громадську екологічну експертизу; характеризує відповідальність за екологічне правопорушення.</p>
Урок повторення й узагальнення (1 год.)		
Розділ 5. Кримінальне право України (12 год.)		
Тема 10. Загальна характеристика кримінального права України (1 год.)	<p>Поняття кримінального права. Принципи кримінального права. Загальна характеристика Кримінального кодексу України (ККУ). Завдання ККУ. Дія ККУ щодо осіб, у просторових та часових межах.</p>	<p>Учень/учениця: називає предмет та джерела кримінального права застосовує поняття та терміни: кримінальне право; Кримінальний кодекс України; описує Кримінальний кодекс України; дію ККУ відносно осіб, у просторових та часових межах; характеризує завдання та принципи ККУ.</p>
Тема 11. Злочин (2 год.)	<p>Поняття злочину. Ознаки злочину. Склад злочину. Види злочинів в залежності від ступеня тяжкості. Мотиви скоєння злочинів. Неосудність: медичний та юридичний критерії. Вина та її види. Мотив. Мета. Дія. Суспільно-небезпечні наслідки. Причиновий зв'язок. Стадії злочину. Замах на злочин. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця. Співучасть у вчиненні злочину. Поняття співучасті. Види співучасників. Форми співучасті.</p>	<p>Учень/учениця: називає ознаки злочину; види злочинів; стадії вчинення злочину; види співучасників злочину; застосовує поняття та терміни: злочин; склад злочину; неосудність; вина; замах на злочин; співучасник злочину; описує склад злочину; види вини; причинний зв'язок; мотив і мету злочину; форми співучасті у вчиненні злочину; розрізняє співучасників злочину; характеризує види злочинів; стадії вчинення злочину; аналізує правові ситуації на основі положень ККУ.</p>
Тема 12. Кримінальна відповідальність (2 год.)	<p>Поняття і підстави кримінальної відповідальності. Обставини, що виключають злочинність діяння. Підстави звільнення від кримінальної відповідальності.</p>	<p>Учень/учениця: називає обставини, що виключають злочинність діяння; застосовує поняття та терміни: кримінальна відповідальність; необхідна оборона; крайня необхідність; уявна оборона;</p>

		<p><i>описує</i> підстави кримінальної відповідальності; підстави звільнення від кримінальної відповідальності;</p> <p><i>порівнює</i> необхідну оборону і крайню необхідність; крайню необхідність і діяння, пов'язане з ризиком;</p> <p><i>розрізняє</i> фізичний і психічний примус; обставини, що виключають злочинність діяння, і підстави звільнення від кримінальної відповідальності;</p> <p><i>аналізує</i> правові ситуації на основі положень ККУ.</p>
<p>Тема 13. Кримінальне покарання (2 год.)</p>	<p>Поняття кримінального покарання. Мета покарання. Види кримінальних покарань згідно ККУ.</p> <p>Основні покарання. Додаткові покарання. Змішані покарання.</p> <p>Порядок призначення покарання судом. Обставини, що пом'якшують покарання. Обставини, що обтяжують покарання. Сукупність злочинів. Повторність злочинів. Призначення покарання за сукупністю злочинів та сукупністю вироків.</p> <p>Звільнення від покарання та його відбування. Порядок звільнення від покарання. Звільнення від покарання з випробуванням. Обмеження прав і свобод особи, звільненої від відбування покарання з випробуванням. Амністія. Порядок застосування. Особи, до яких не застосовується амністія. Помилування. Порядок здійснення помилування. Право на клопотання. Судимість. Погашення та зняття судимості.</p> <p>Примусові заходи медичного характеру: види та порядок застосування.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> <i>називає</i> мету кримінального покарання; види кримінальних покарань; обставини, що пом'якшують покарання; обставини, що обтяжують покарання; примусові заходи медичного характеру;</p> <p><i>застосовує поняття та терміни:</i> кримінальне покарання; амністія; помилування; судимість;</p> <p><i>співвідносить</i> кримінальну відповідальність і покарання;</p> <p><i>описує</i> порядок призначення покарання, звільнення від покарання та його відбування; погашення і зняття судимості; порядок застосування примусових заходів медичного характеру;</p> <p><i>порівнює</i> основні і додаткові покарання; амністію і помилування; погашення і зняття судимості; сукупність і повторність злочинів;</p> <p><i>характеризує</i> цілі кримінального покарання; види і зміст покарань.</p>
<p>Тема 14. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх та покарання неповнолітніх (2 год.)</p>	<p>Види покарань, що застосовуються до неповнолітніх. Особливості застосування покарань.</p> <p>Примусові заходи виховного характеру Умовно-дострокове звільнення неповнолітніх.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> <i>називає</i> види покарань, що застосовуються до неповнолітніх; примусові заходи виховного характеру; обставини, що враховуються при призначенні кримінального покарання неповнолітній особі;</p> <p><i>описує</i> особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх; особливості застосування до неповнолітніх осіб покарань;</p> <p><i>характеризує</i> покарання, що застосовуються до неповнолітніх; примусові заходи виховного характеру;</p> <p><i>аналізує</i> правові ситуації на основі відповідних статей ККУ.</p>
<p>Тема 15. Відповідальність за окремі види злочинів</p>	<p>Злочини проти основ національної безпеки України. Злочини проти життя та здоров'я особи. Злочини проти волі,</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> <i>називає</i> окремі види злочинів за об'єктом злочинного посягання;</p>

(2 год.)	честі та гідності особи. Злочини проти виборчих трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Злочини проти власності. Злочини проти громадської безпеки. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту. Злочини проти громадського порядку та моральності. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.	<i>визначає</i> склад окремих видів злочинів; <i>описує</i> кримінальну відповідальність осіб за вчинення окремих видів злочинів; <i>аналізує</i> правові ситуації на основі відповідних статей ККУ.
----------	---	--

Практичне заняття (1 год.): Розв'язання правових ситуацій з тем розділу 5.

Розділ 6. Кримінально-процесуальне право (6 год.)

Тема 16. Кримінальний процес (4 год.)	Кримінальний процесуальний кодекс України. Етапи кримінального процесу. Порушення кримінальної справи. Учасники кримінального процесу (обвинувачуваний, підозрюваний, захисник, потерпілий, цивільний позивач, представник, суд, прокурор, органи дізнання). Органи дізнання. Досудове слідство. Органи досудового слідства. Запобіжні заходи (підписка про невиїзд; особиста порука; порука громадської організації або трудового колективу; взяття під варту; нагляд командування військової частини; віддання неповнолітнього обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників).	<i>Учень/учениця:</i> <i>називає</i> учасників та етапи кримінального процесу; запобіжні заходи, що застосовуються до осіб; <i>розрізняє</i> органи дізнання та досудового слідства; <i>застосовує поняття та терміни:</i> Кримінальний процесуальний кодекс України; обвинувачуваний, підозрюваний, захисник, потерпілий, цивільний позивач; <i>характеризує</i> права і обов'язки учасників кримінального процесу; <i>аналізує</i> правові ситуації на основі відповідних статей Кримінального процесуального кодексу України.
--	--	---

Практичне заняття (1 год.): Захист підозрюваного, обвинуваченого, підсудного.

Урок повторення й узагальнення (1 год.)

Блок III. ОСНОВИ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ (65 год.)

Назва теми, розподіл годин за навчальними темами	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
--	-----------------------------	---

Розділ 1. Цивільне право України (30 год.)

Тема 1. Загальна характеристика цивільного права та цивільних правовідносин (2 год.)	Предмет, метод, цивільного права. Звичай ділового обороту. Аналогія закону. Аналогія права. Цивільний кодекс України (ЦКУ). Цивільні правовідносини та їх види. Об'єкти цивільних правовідносин: поняття та види. Річ та її види. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин (юридичні факти). Дії та події. Юридичні акти, юридичні вчинки, юридичні стани.	<i>Учень/учениця:</i> <i>називає</i> предмет галузі; суб'єкти цивільно-правових відносин; метод правового регулювання; джерела цивільного права; <i>застосовує поняття і терміни:</i> цивільне право; цивільні правовідносини; об'єкти цивільних правовідносин; речі; аналогія закону, аналогія права; <i>описує та підкріплює прикладами</i> особливості цивільних правовідносин; склад цивільних правовідносин; звичай ділового обороту; об'єкти цивільних правовідносин; <i>характеризує</i> обставини, за яких виникають цивільні права та обов'язки;
---	--	---

		види юридичних фактів.
Тема 2. Суб'єкти цивільних правовідносин (2 год.)	<p>Фізичні особи. Правоздатність. Дієздатність та її види. Правові наслідки оголошення особи безвісно відсутньою чи померлою.</p> <p>Юридичні особи та їх види. Правоздатність та дієздатність юридичної особи. Способи виникнення юридичних осіб. Припинення юридичної особи.</p> <p>Держава як суб'єкт цивільних правовідносин.</p>	<p>Учень/учениця: називає ознаки фізичних та юридичних осіб; види юридичних осіб; застосовує поняття і терміни: фізична особа, юридична особа; правоздатність, дієздатність; описує та підкріплює прикладами види юридичних осіб; обсяг цивільної дієздатності фізичних і юридичних осіб; характеризує способи виникнення та припинення юридичної особи; державу як суб'єкта цивільних правовідносин; правові наслідки оголошення особи безвісно відсутньою чи померлою.</p>
Тема 3. Правочини (2 год.)	<p>Поняття та ознаки правочину. Умови дійсності правочину. Підстави визнання правочину недійсним. Нікчемні та заперечні правочини. Наслідки визнання правочину недійсним. Реституція та її види.</p>	<p>Учень/учениця: називає ознаки правочину; умови дійсності правочинів; види реституції; застосовує поняття і терміни: правочин; реституція; розрізняє нікчемні та заперечні правочини; описує та підкріплює прикладами підстави визнання правочину недійсним; характеризує правові наслідки визнання правочину недійсним.</p>
Тема 4. Представництво і довіреність (1 год.)	<p>Підстави виникнення представництва. Представник. Особа, яку представляють. Види представництва. Повноваження представника.</p> <p>Види довіреностей. Форма довіреності. Нотаріальне посвідчення. Довіреності, що прирівнюються до нотаріально завірених. Передоручення. Підстави припинення довіреності.</p>	<p>Учень/учениця: називає підстави виникнення представництва; види представництва; застосовує поняття і терміни: представництво; довіреність; передоручення; розрізняє види довіреностей; описує повноваження представника; підстави припинення довіреності; аналізує відповідні положення цивільного законодавства.</p>
Тема 5. Загальна характеристика права власності та інші речові права (2 год.)	<p>Поняття права власності. Зміст права власності. Володіння. Користування. Розпорядження. Способи набуття права власності. Підстави припинення права власності. Суб'єкти права власності. Об'єкти права власності. Речові права на чуже майно.</p>	<p>Учень/учениця: називає підстави набуття права власності; об'єкти права власності; речові права на чуже майно; застосовує поняття і терміни: право власності; сервітут, суперфіцій, емфітевзис; описує зміст права власності; характеризує способи набуття права власності; підстави виникнення та припинення права власності.</p>
Тема 6. Форми та види власності (2 год.)	<p>Право приватної власності. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності. Права щодо своєї приватної власності. Виникнення та припинення права приватної власності.</p> <p>Право державної та комунальної власності. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування як представники суб'єкта державної власності (держави). Об'єкти права</p>	<p>Учень/учениця: називає об'єкти і суб'єкти різних форм власності; застосовує поняття і терміни: право приватної власності; право комунальної власності; право державної власності; спільна власність; розрізняє форми та види власності; порівнює спільну часткову і спільну сумісну власність;</p>

	<p>державної власності. Суб'єкти та об'єкти права комунальної власності.</p> <p>Право спільної власності. Спільна часткова власність. Спільна сумісна власність.</p>	<p><i>аналізує</i> правові ситуації на основі положень цивільного законодавства.</p>
<p>Тема 7. Право інтелектуальної власності (1 год.)</p>	<p>Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності. Виникнення права на об'єкти інтелектуальної власності. Патентування.</p> <p>Авторське право та суміжні права. Суб'єкти авторського права. Автор. Об'єкти авторського права. Твір та його види. Особисті немайнові та майнові авторські права. Суміжні права. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> <i>називає</i> суб'єкти та об'єкти інтелектуальної власності; <i>застосовує поняття і терміни:</i> патентування; авторське право; суміжні права; автор; твір; <i>розрізняє</i> авторське право та суміжні права; <i>характеризує</i> особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності; виникнення права на об'єкти інтелектуальної власності; <i>аналізує</i> правові ситуації на основі положень цивільного законодавства.</p>
<p>Тема 8. Цивільно-правова відповідальність (2 год.)</p>	<p>Особливості цивільно-правової відповідальності. Збитки: поняття та види. Реальні збитки. Упущена вигода. Порядок відшкодування. Види цивільно-правової відповідальності. Обставини, що звільняють від цивільно-правової відповідальності. Джерело підвищеної небезпеки. Особливості відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відповідальність за чужу вину. Особливості цивільно-правової відповідальності неповнолітніх осіб.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> <i>називає</i> підстави цивільно-правової відповідальності; <i>застосовує поняття і терміни:</i> цивільно-правова відповідальність; джерело підвищеної небезпеки; збитки; упущена вигода; необхідна оборона; непереборна сила; <i>порівнює</i> різні види цивільно-правової відповідальності; <i>описує</i> особливості цивільно-правової відповідальності; відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки; <i>характеризує</i> обставини, що звільняють від цивільно-правової відповідальності; особливості відповідальності неповнолітніх; відповідальність за чужу вину; <i>аналізує</i> правові ситуації на основі положень цивільного законодавства.</p>
<p>Тема 9. Цивільний процес (2 год.)</p>	<p>Види проваджень в цивільному процесі. Розгляд цивільних справ третейськими судами. Позовна заява. Стадії цивільного процесу. Учасники. Представництво у суді.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> <i>називає</i> види проваджень у цивільному процесі; стадії цивільного процесу; <i>застосовує поняття і терміни:</i> представництво у суді; третейські суди; позовна заява; <i>характеризує</i> стадії цивільного процесу; <i>аналізує</i> правові ситуації на основі положень цивільного законодавства.</p>
<p>Тема 10. Захист цивільних прав та охоронюваних інтересів (2 год.)</p>	<p>Види захисту цивільних прав. Захист честі, гідності та ділової репутації особи. Моральна шкода. Підстави та способи компенсації</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> <i>називає</i> види та способи захисту цивільних прав, строки захисту цивільних прав;</p>

	<p>моральної шкоди.</p> <p>Захист права власності. Способи захисту права власності. Віндикаційний позов. Негаторний позов.</p> <p>Способи захисту авторських та суміжних прав.</p> <p>Строк позовної давності. Загальний строк. Спеціальні строки. Перебіг строку позовної давності. Зупинення, переривання та відновлення перебігу строку позовної давності. Випадки, на які не поширюється позовна давність.</p>	<p>застосовує поняття і терміни: честь, гідність, ділова репутація, моральна шкода, позов, позовна давність;</p> <p>описує строки позовної давності; зупинення, переривання та відновлення строку позовної давності; підстави компенсації моральної шкоди; форми захисту права власності; способи захисту авторських права;</p> <p>порівнює віндикаційний та негаторний позови;</p> <p>аналізує правові ситуації на основі положень цивільного законодавства.</p>
Практичне заняття (1 год.): Цивільний позов.		
Урок повторення й узагальнення (1 год.)		
Тема 11. Зобов'язання у цивільному праві (2 год.)	<p>Поняття зобов'язання. Виникнення та припинення зобов'язань. Майново-правові та зобов'язано-правові способи забезпечення зобов'язань.</p>	<p>Учень/учениця: називає види зобов'язань; застосовує поняття і терміни: зобов'язання; штраф; пеня; неустойка; порука; гарантія, притримання; описує особливості зобов'язань; підстави виникнення і припинення зобов'язань; характеризує способи забезпечення зобов'язань; аналізує правові ситуації на основі положень цивільного законодавства.</p>
Тема 12. Цивільно-правові договори (2 год.)	<p>Договір та його ознаки. Суб'єкти та об'єкти договору. Умови дійсності договору. Види договорів.</p> <p>Істотні умови договору. Звичайні та випадкові умови. Стадії укладення договору.</p> <p>Характеристика окремих видів договорів.</p>	<p>Учень/учениця: називає ознаки договору; застосовує поняття і терміни: договір; акцепт; оферта; описує види цивільно-правових договорів; умови дійсності договору; стадії та умови укладання договору; характеризує окремі види договорів; порівнює договір купівлі-продажу і договір дарування; договір позики і договір майнового найму; аналізує правові ситуації на основі положень цивільного законодавства.</p>
Тема 13. Захист прав споживачів (1 год.)	<p>Захист прав споживачів. Споживач. Виробник. Виконавець. Продавець. Права споживачів. Обов'язки продавців (виробників, виконавців). Строк придатності товару.</p>	<p>Учень/учениця: застосовує поняття і терміни: споживач, виробник, виконавець, продавець; описує права споживачів; характеризує способи захисту прав споживачів; аналізує положення законодавства в сфері захисту прав споживача; моделює процедуру захисту прав споживачів.</p>
Тема 14. Основи спадкового права (2 год.)	<p>Спадкове право. Спадкодавець. Спадкоємець. Спадщина. Відкриття спадщини.</p> <p>Спадкування за законом.</p> <p>Спадкування за заповітом. Умови дійсності заповіту.</p> <p>Прийняття спадщини. Спадкова</p>	<p>Учень/учениця: називає види спадкування; види заповіту; п'ять черг спадкоємців; застосовує поняття і терміни: спадкування; заповіт; спадщина; черги спадкоємців; обов'язкова частка спадщини; спадкова трансмісія;</p>

	трансмiсія. Відумерла спадщина. Поділ спадкового майна	<i>порівнює</i> спадкування за законом і спадкування за заповітом; <i>характеризує</i> п'ять черг спадкоємців; час і місце відкриття спадщини; <i>аналізує</i> правові ситуації на основі положень цивільного законодавства.
Практичні заняття (2 год.):		
1. <i>Захист прав споживачів.</i> 2. <i>Прийняття спадщини.</i>		
Урок повторення й узагальнення (1 год.)		
Розділ 2. Господарське право України (8 год.)		
Тема 15. Загальна характеристика господарського права України (1 год.)	Предмет господарського права. Господарський кодекс України. Поняття та види суб'єктів господарювання. Права та обов'язки суб'єктів господарювання. Фізична особа як суб'єкт господарювання.	Учень/учениця: <i>називає</i> суб'єкти господарського права; суб'єкти господарювання; <i>застосовує поняття</i> господарське право; <i>описує</i> структуру Господарського кодексу України; <i>розрізняє</i> суб'єкти господарського права і суб'єкти господарювання; <i>характеризує</i> права та обов'язки суб'єктів господарювання.
Тема 16. Підприємництво в Україні (2 год.)	Підприємницька діяльність. Суб'єкти підприємницької діяльності. Підприємство та його види. Організаційно-правові форми об'єднань підприємств. Промислово-фінансова група. Холдингова компанія. Поняття господарського товариства. Права та обов'язки учасників товариств. Види господарських товариств. Акціонерне товариство. Товариство з обмеженою відповідальністю. Товариство з додатковою відповідальністю. Повне товариство. Командитне товариство. Порядок створення господарського товариства.	Учень/учениця: <i>називає</i> основні ознаки підприємницької діяльності; види господарських товариств; види підприємств; <i>застосовує поняття і терміни:</i> підприємницька діяльність; підприємство; господарське товариство; <i>описує</i> порядок реєстрації та припинення підприємницької діяльності; окремі види підприємств; права та обов'язки учасників товариств; <i>характеризує</i> окремі види господарських товариств; <i>розрізняє</i> відкрите і закрите акціонерне товариство; товариство з обмеженою відповідальністю та товариство з додатковою відповідальністю.
Практичне заняття (1 год.): Реєстрація СПД.		
Тема 17. Господарські договори (1 год.)	Поняття господарського договору. Форма господарського договору. Порядок укладення господарських договорів.	Учень/учениця: <i>називає</i> ознаки господарського договору; <i>застосовує поняття і терміни:</i> господарський договір; <i>описує</i> порядок укладення господарських договорів; <i>розрізняє</i> види господарських договорів; <i>порівнює</i> господарський та цивільно-правовий договори.
Тема 18. Господарсько-правова відповідальність Господарський процес (2 год.)	Господарсько-правове правопорушення, його види та склад. Підстави господарсько-правової відповідальності. Види господарсько-правової відповідальності. Господарські санкції. Господарські спори. Досудове врегулювання господарських спорів.	Учень/учениця: <i>називає</i> ознаки господарського правопорушення; учасників господарського процесу; справи, що розглядають господарські суди; <i>застосовує поняття і терміни:</i> господарське правопорушення; господарські санкції; господарські суди;

	Вирішення спорів господарськими судами. Засади господарського судочинства. Справи, що розглядають господарські суди. Учасники господарського процесу. Стадії господарського процесу.	господарські спори; <i>описує</i> види господарських правопорушень; склад господарського правопорушення; види господарських санкцій; процедуру досудового врегулювання господарських спорів; засади господарського судочинства; <i>характеризує</i> підстави господарської відповідальності.
Урок повторення й узагальнення (1 год.)		
Розділ 3. Трудове право України. Соціальний захист (10 год.)		
Тема 19. Правове регулювання трудових відносин в Україні (1 год.)	Право на працю. Предмет трудового права. Трудові правовідносини. Джерела трудового права. Колективний договір. Порядок укладення. Особливості регулювання трудових відносин за участю юридичної особи - суб'єкта малого підприємництва, фізичної особи - підприємця	Учень/учениця: <i>називає</i> форми реалізації права на працю в Україні; предмет трудового права; джерела трудового права; застосовує поняття і терміни: трудове право; трудові правовідносини; колективний договір; <i>описує</i> порядок укладання трудового договору; особливості регулювання трудових відносин за участю юридичної особи - суб'єкта малого підприємництва, фізичної особи – підприємця; <i>аналізує</i> правові ситуації на основі положень трудового законодавства
Тема 20. Трудовий договір (1 год.)	Поняття трудового договору. Умови трудового договору. Випробувальний строк. Контракт. Порядок укладення трудового договору. Права та обов'язки працівника та роботодавця. Трудова книжка. Переведення та переміщення працівника. Відсторонення від роботи. Припинення трудового договору. Загальні підстави припинення трудового договору. Розірвання трудового договору за ініціативою працівника. Розірвання трудового договору за ініціативою власника. Розірвання трудового договору при скороченні чисельності штату працівників.	Учень/учениця: <i>називає</i> умови трудового договору; види трудового договору; підстави припинення трудового договору; застосовує поняття і терміни: трудовий договір; роботодавець; працівник; трудова книжка; <i>описує</i> порядок укладання та розірвання трудового договору; <i>порівнює</i> трудовий і колективний договори; <i>характеризує</i> загальні підстави розірвання трудового договору. <i>аналізує</i> правові ситуації на основі положень трудового законодавства.
Тема 21. Робочий час та час відпочинку (1 год.)	Робочий час. Час відпочинку. Особливості праці у вихідні, святкові та неробочі дні. Поняття та види відпусток.	Учень/учениця: <i>називає</i> види робочого часу; види відпусток; застосовує поняття і терміни: робочий час; час відпочинку; відпустка; ненормований робочий день; надурочні роботи; <i>описує</i> особливості праці у вихідні, святкові та неробочі дні; <i>розрізняє і порівнює</i> види відпусток; скорочений робочий час і неповний робочий час; <i>характеризує</i> види робочого часу; <i>аналізує</i> правові ситуації на основі положень трудового законодавства.
Тема 22. Трудова дисципліна.	Поняття трудової дисципліни. Правила внутрішнього трудового	Учень/учениця: <i>називає</i> види дисциплінарних стягнень;

<p>Дисциплінарна відповідальність. Матеріальна відповідальність працівників за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації (1 год.)</p>	<p>розпорядку. Дисциплінарна відповідальність. Дисциплінарні стягнення. Порядок накладення та зняття дисциплінарного стягнення. Поняття та підстави матеріальної відповідальності. Види матеріальної відповідальності. Колективна відповідальність.</p>	<p>застосовує поняття і терміни: трудова дисципліна; правила внутрішнього трудового розпорядку; дисциплінарне стягнення; матеріальна відповідальність; описує порядок накладення дисциплінарного стягнення; підстави матеріальної відповідальності; порівнює матеріальну і дисциплінарну відповідальність; характеризує колективну відповідальність; аналізує правові ситуації на основі положень трудового законодавства.</p>
<p>Тема 23. Індивідуальні та колективні трудові спори (1 год.)</p>	<p>Індивідуальні трудові спори. Порядок вирішення трудових спорів. Колективні трудові спори. Способи вирішення колективних спорів. Страйк: порядок організації та проведення. Обмеження у проведенні страйку.</p>	<p>Учень/учениця: називає види трудових спорів; органи, що вирішують індивідуальні та колективні трудові спори; застосовує поняття і терміни: трудовий спір; страйк; розрізняє індивідуальні та колективні трудові спори; страйк і мітинги; описує порядок вирішення трудових спорів; порядок організації та проведення страйку.</p>
<p>Тема 24. Оплата праці. Охорона праці (1 год.)</p>	<p>Заробітна плата. Мінімальна заробітна плата. Основна та додаткова заробітна плата. Види зарплати. Особливості оплати праці у вихідні, святкові та неробочі дні. Охорона праці. Органи нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю.</p>	<p>Учень/учениця: називає види заробітної плати; органи нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю; застосовує поняття і терміни: заробітна плата; мінімальна заробітна плата; охорона праці; описує особливості оплати праці у вихідні, святкові та неробочі дні.</p>
<p>Тема 25. Соціальний захист в Україні (1 год.)</p>	<p>Поняття соціального захисту. Соціальне забезпечення. Соціальне страхування. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та його види. Добровільне страхування.</p>	<p>Учень/учениця: називає види соціального захисту та соціального страхування; застосовує поняття та терміни: соціальний захист, соціальне страхування; описує види соціального страхування; аналізує положення законодавства України про соціальний захист; характеризує види та зміст соціального страхування.</p>
<p>Тема 26. Пенсії в Україні (1 год.)</p>	<p>Поняття пенсії. Системи пенсійного забезпечення. Види пенсій. Страховий стаж. Державна соціальна допомога. Пенсії накопичувального фонду. Недержавне пенсійне забезпечення.</p>	<p>Учень/учениця: застосовує поняття та терміни: пенсія, пенсія за віком, пенсія по інвалідності; пенсія у зв'язку з втратою годувальника, страховий стаж, довічна пенсія; характеризує види пенсій в Україні.</p>
<p>Практичне заняття (1 год.): Судовий захист трудових прав.</p>		
<p>Урок повторення й узагальнення (1 год.)</p>		
<p>Розділ 4. Сімейне право України (7 год.)</p>		
<p>Тема 27. Загальна характеристика сімейного права (1 год.)</p>	<p>Загальна характеристика сімейних та прирівняних до них відносин. Джерела сімейного права. Сімейний</p>	<p>Учень/учениця: називає джерела сімейного права; способи захисту сімейних прав та</p>

год.)	Кодекс України. Сім'я. Підстави створення сім'ї. Способи захисту сімейних прав та інтересів.	інтересів; ознаки сім'ї; застосовує поняття сім'я; описує структуру СКУ; підстави створення сім'ї.
Тема 28. Шлюб. Права та обов'язки подружжя (2 год.)	Поняття шлюбу. Умови укладання шлюбу. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі між собою. Порядок реєстрації шлюбу. Шлюбний договір: поняття та порядок укладення. Припинення шлюбу. Розірвання шлюбу через державні органи реєстрації актів цивільного стану та за рішенням суду. Режим окремого проживання. Визнання шлюбу недійсним за рішенням суду. Особисті немайнові та майнові права подружжя. Особиста приватна власність дружини, чоловіка. Спільна сумісна власність подружжя. Право на утримання (аліменти).	Учень/учениця: називає умови укладання шлюбу; підстави припинення шлюбу; права і обов'язки подружжя; застосовує поняття і терміни: шлюб; шлюбний договір; описує порядок укладання шлюбу; порядок визнання шлюбу недійсним; порядок розірвання шлюбу; порівнює розірвання шлюбу і визнання шлюбу недійсним; характеризує особисті немайнові та майнові права подружжя; правові наслідки визнання шлюбу недійсним; аналізує правові ситуації на основі положень сімейного законодавства.
Тема 29. Взаємні права та обов'язки батьків і дітей (1 год.)	Порядок реєстрації народження дитини. Особисті немайнові права та обов'язки батьків та дітей. Майнові права батьків і дітей. Взаємне утримання (аліменти). Позбавлення батьківських прав: підстави та правові наслідки.	Учень/учениця: застосовує поняття і терміни: дитина; батько; матір; описує особисті немайнові права та обов'язки батьків та дітей; підстави позбавлення батьківських прав; характеризує майнові права батьків і дітей; правові наслідки позбавлення батьківських прав; аналізує правові ситуації на основі положень сімейного законодавства.
Тема 30. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування (1 год.)	Усиновлення. Усиновлювачі. Порядок усиновлення. Права та обов'язки усиновлювача та усиновленого. Опіка та піклування. Права дитини, над якою встановлено опіку чи піклування. Права та обов'язки опікуна та піклувальника. Патронат над дітьми. Приймна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.	Учень/учениця:є2 називає шляхи влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування; застосовує поняття і терміни: усиновлення; опіка і піклування; патронат, приймна сім'я; описує порядок усиновлення дитини; права та обов'язки усиновлювача та усиновленого; права та обов'язки опікуна та піклувальника; розрізняє опіку та піклування; усиновлення та патронат.
Практичні заняття (2 год.): 1. Шлюб неповнолітніх. 2. Судовий захист прав подружжя.		
Розділ 5. Житлове право України (2 год.)		
Тема 31. Загальна характеристика житлового права України. (1 год.)	Загальна характеристика житлових правовідносин. Житловий кодекс. Суб'єкти житлових відносин. Житловий фонд. Право громадян на житло та форми його реалізації. Соціальне житло. Договір найму житлового приміщення.	Учень/учениця: називає предмет житлового права; суб'єкти житлових відносин; застосовує поняття і терміни: житловий фонд; соціальне житло; договір найму житлового приміщення; описує структуру Житлового кодексу України; форми реалізації права на житло; розрізняє договір найму (оренди) житла в цивільному праві і договір найму

		житлового приміщення.
Тема 32. Житлові права і обов'язки (1 год.)	Житлові права та обов'язки громадян. Права та обов'язки наймодавця. Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків. Відповідальність за порушення житлового законодавства.	Учень/учениця: <i>називає</i> житлові права і обов'язки громадян; права та обов'язки наймодавця; <i>застосовує поняття і терміни:</i> приватизація, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків; <i>характеризує</i> відповідальність за порушення житлового законодавства.
Розділ 6. Земельне право України (8 год.)		
Тема 33. Загальна характеристика земельного права (1 год.)	Предмет правового регулювання земельного права. Земельний кодекс України. Принципи земельного законодавства. Земельні правовідносини. Суб'єкти та об'єкти земельних відносин. Категорії земель України за цільовим призначенням.	Учень/учениця: <i>називає</i> предмет правового регулювання земельного права; суб'єкти та об'єкти земельних відносин; <i>застосовує поняття і терміни:</i> земельне право; категорії земель; <i>описує</i> структуру Земельного кодексу України; принципи земельного законодавства; <i>розрізняє</i> категорії земель за цільовим призначенням.
Тема 34. Право власності на землю (1 год.)	Земельна ділянка. Суб'єкти права власності на землю. Правовий режим власності на землю іноземних громадян та осіб без громадянства. Форми та види права власності на земельну ділянку. Права та обов'язки власників земельних ділянок. Добросусідство. Право земельного сервітуту. Види права земельного сервітуту. Встановлення та припинення земельного сервітуту. Користування землею. Право постійного користування. Оренда та її види. Права та обов'язки землекористувачів.	Учень/учениця: <i>називає</i> суб'єкти права власності на землю; <i>застосовує поняття і терміни:</i> земельна ділянка; добросусідство; сервітут; оренда; <i>описує</i> правовий режим власності на землю іноземних громадян та осіб без громадянства; форми та види права власності на землю; підстави і процедуру встановлення та припинення земельного сервітуту; <i>характеризує</i> права та обов'язки землекористувачів; <i>аналізує</i> правові ситуації на основі положень земельного законодавства.
Тема 35. Набуття та реалізація права на землю. Плата за землю. Захист права власності на землю (2 год.)	Підстави набуття права на землю. Порядок безоплатної приватизації земельних ділянок громадянами. Набувальна давність. Набуття права власності на земельні ділянки на підставі цивільних правочинів. Підстави припинення права власності на земельну ділянку та користування нею. Підстави примусового припинення прав на земельну ділянку. Викуп земельних ділянок для суспільних потреб. Примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності. Конфіскація земельної ділянки. Земельні спори. Органи, що розглядають земельні спори. Порядок їх вирішення.	Учень/учениця: <i>називає</i> підстави набуття та припинення права на землю; органи, що розглядають земельні спори; <i>застосовує поняття і терміни:</i> набувальна давність; примусове відчуження земельних ділянок; конфіскація земельної ділянки; земельні спори; <i>описує</i> підстави виникнення права власності та права користування земельною ділянкою; підстави припинення права власності на земельну ділянку; порядок вирішення земельних спорів; відповідальність за порушення земельного законодавства; <i>аналізує</i> правові ситуації на основі положень земельного законодавства.
Тема 36.	Сільськогосподарський кооператив.	Учень/учениця:

Організаційно-правові форми сільськогосподарського виробництва (2 год.)	<p>Види сільськогосподарського кооперативу. Права та обов'язки членів с/г кооперативів.</p> <p>Фермерське господарство. Права та обов'язки членів фермерського господарства. Землі фермерського господарства.</p> <p>Особисте селянське господарство. Права та обов'язки членів особистого селянського господарства.</p>	<p><i>називає</i> організаційно-правові форми сільськогосподарського виробництва;</p> <p><i>застосовує поняття і терміни:</i> фермерське господарство; особисте селянське господарство;</p> <p><i>розрізняє</i> фермерське господарство та особисте селянське господарство;</p> <p><i>характеризує</i> права та обов'язки членів сільськогосподарського кооперативу, фермерського господарства.</p>
<p><i>Практичне заняття (1 год.): Судовий захист прав землекористувачів. Цивільна та кримінальна відповідальність за порушення норм земельного законодавства.</i></p>		
<p><i>Урок повторення й узагальнення (1 год.)</i></p>		
<p><i>Підсумкове узагальнення (1 год.)</i></p>		
<p><i>Резерв (3 год.)</i></p>		